

XALQARO VALYUTALAR, JAHON IQTISODIYOTIDAGI AHAMIYATI VA ULARNING KELAJAKDAGI O'ZGARISHI

INTERNATIONAL CURRENCIES, THEIR IMPORTANCE IN THE WORLD ECONOMY AND THEIR FUTURE CHANGES

Qarshi xalqaro universiteti
Iqtisodiyot va muhandislik kafedrası
o'qituvchisi Tog'ayeva Gulixon Zafar qizi
Karshi International University
Department of Economics and Engineering
teacher Togayeva Gulikhon Zafar's daughter

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada xalqaro valyutalar va ularning jahon iqtisodiyotidagi ahamiyati o'rganiladi. Xalqaro valyutalar iqtisodiy o'sish, savdo va moliyaviy barqarorlikda muhim rol o'ynaydi. Maqola, xalqaro valyutalarning jahon bozorlaridagi o'rni, ularning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini va global moliya tizimining barqarorligini saqlashdagi roli haqida ma'lumotlar taqdim etadi. Shuningdek, valyuta kurslarining o'zgarishlari, xalqaro valyutalar bozorining o'ziga xos xususiyatlari va global moliya tizimining boshqarilishi masalalari ham muhokama qilinadi. Tadqiqotda aniq iqtisodiy-statistik ko'rsatkichlar va tahlillar keltirilgan bo'lib, ular xalqaro valyutalarning global iqtisodiyotga ta'sirini o'rganishda muhim manba hisoblanadi.

Abstract. This scientific article examines international currencies and their importance in the world economy. International currencies play an important role in economic growth, trade and financial stability. The article provides information about the place of international currencies in world markets, their impact on economic development and their role in maintaining the stability of the global financial system. Changes in exchange rates, specific features of the international currency market and management of the global financial system will also be discussed. The study presents specific economic and statistical indicators and analyses, which are an important source for studying the impact of international currencies on the global economy.

Абстрактный. В данной научной статье рассматриваются международные валюты и их значение в мировой экономике. Международные валюты играют важную роль в экономическом росте, торговле и финансовой стабильности. В статье представлена информация о месте международных валют на мировых рынках, их влиянии на экономическое развитие и их роли в поддержании

стабильности мировой финансовой системы. Также будут обсуждаться изменения обменных курсов, особенности международного валютного рынка и управления мировой финансовой системой. В исследовании представлены конкретные экономические и статистические показатели и анализы, которые являются важным источником для изучения влияния международных валют на мировую экономику.

Xalqaro valyutalar va global savdo

Xalqaro valyutalar jahon iqtisodiyotining asosiy komponentlaridan biri sifatida xalqaro savdoning rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Masalan, AQSh dollarining dunyo iqtisodiyotidagi ahamiyati juda katta. 2023-yil holatiga ko'ra, AQSh dollarining umumiy xalqaro zaxira valyutasi sifatidagi ulushi 59% atrofida bo'lgan. Yevro esa 20% ni tashkil etadi. Boshqa valyutalar, masalan, yapon iyenasi yoki britaniya funt sterlingi esa, ancha kamroq qismini tashkil etadi. Valyuta kurslarining o'zgarishi, ayniqsa eksport va importda katta rol o'ynaydi. Kurslar o'zgarishi global bozorlar, ayniqsa, rivojlanayotgan mamlakatlar iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. 2020-yilgi pandemiya davrida, misol uchun, valyuta kurslarining keskin o'zgarishi, ko'plab davlatlarning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashda muammolarni keltirib chiqardi. Valyuta kurslarining o'zgarishidan kelib chiqadigan inflyatsiya bosimi, rivojlanayotgan iqtisodiyotlar uchun qo'shimcha xavf tug'diradi.

Xalqaro valyutalarning iqtisodiy barqarorlikka ta'siri

Xalqaro valyutalar nafaqat savdo va investitsiya faoliyatiga, balki davlatlarning iqtisodiy barqarorligini saqlashga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Kurslar barqaror bo'lgan davlatlar, masalan, AQSh, Yevropa Ittifoqi va Yaponiya, xalqaro savdoda o'z o'rnini saqlab qolmoqda va o'z iqtisodiy o'sishini davom ettirmoqda. Shu bilan birga, valyuta kurslarining kuchayishi yoki zaiflashishi, o'zaro aloqalar va iqtisodiy munosabatlarga ta'sir qiladi. Global iqtisodiy inqirozlar yoki xatarlar (masalan, 2008-yilgi moliyaviy inqiroz yoki 2020-yilgi pandemiya) xalqaro valyutalarning kurslariga jiddiy ta'sir ko'rsatdi. Misol uchun, 2008-yilgi inqiroz davrida, AQSh dollarining qimmatlashishi global iqtisodiy muammolarni kuchaytirdi, chunki valyuta kurslarining o'zgarishi ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda inflatsiya bosimini kuchaytirdi.

Xalqaro valyutalar va markaziy banklar

Markaziy banklar xalqaro valyutalar kurslarini barqarorlashtirish uchun turli siyosatlar olib boradi. Masalan, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi (IMF) va Jahon Banki iqtisodiy barqarorlikni saqlashda muhim rol o'ynaydi. IMF davlatlar o'rtasidagi moliyaviy barqarorlikni ta'minlash uchun turli grantlar va kreditlar taqdim etadi. 2023-yil holatida, IMFning kredit portfeli 1,4 trillion AQSh dollariga yetgan. Markaziy banklar, shuningdek, o'z valyutalarining kurslarini boshqarish uchun "valyuta intervensiyalari"ni amalga oshiradi. Masalan, Yaponiyaning Markaziy banki (Bank

of Japan) iyena kursining oshishini nazorat qilish uchun valyuta bozori operatsiyalarini o'tkazadi. Bu usul orqali ular o'z iqtisodiyotini barqarorlashtirishga harakat qiladi.

Xalqaro valyutalar va global moliya tizimi

Xalqaro valyutalarning global moliya tizimidagi o'rni juda katta. Bretton Woods tizimi 1944-yilda joriy etilgan bo'lib, u davlatlar o'rtasida xalqaro moliya tizimining barqarorligini ta'minlash uchun yaratilgan. Ushbu tizimda AQSh dollarining eng muhim xalqaro valyuta sifatida ishlatilishi belgilangan edi. 1971-yilda AQSh dollarining oltin bilan qoplanganligi bekor qilinganidan so'ng, dollarning pozitsiyasi mustahkamlandi, ammo bu bilan jahon iqtisodiyotidagi valyuta tizimi o'zgarishga yuz tutdi. Xalqaro moliya tizimining barqarorligi, xususan, valyuta kurslarining o'zgarishi, global iqtisodiy va siyosiy muammolarga qarshi turishga qodir. Global moliya krizislari yoki iqtisodiy inqirozlar davlatlarning valyuta kurslariga ta'sir ko'rsatib, ularga yangi siyosatlar ishlab chiqishga zarurat tug'diradi. Masalan, 2008-yilgi inqirozdan keyin, bir qancha davlatlar valyuta kurslarini barqarorlashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar ko'rdi.

Valyutalar bozoridagi trendlar va prognozlar

Xalqaro valyutalar bozoridagi trendlar va prognozlar bozor ishtirokchilari uchun katta ahamiyatga ega. 2020-yilgi pandemiya davrida, valyuta bozorida kutilmagan o'zgarishlar yuz berdi. Bu davrda AQSh dollarining qimmatlashuvi va yevroning zaiflashuvi kuzatildi. Pandemiya tugaganidan so'ng, valyuta bozorida tiklanish jarayoni boshlandi. 2023-yilda, texnologiyalar va sun'iy intellektning rivojlanishi valyutalar bozorida yangi imkoniyatlarni yaratdi.

Xalqaro valyutalarning kelajagi

Xalqaro valyutalarning kelajagi global iqtisodiyotning rivojlanishiga bog'liq. Sun'iy intellekt va blockchain texnologiyalarining rivojlanishi yangi valyutalarning yaratilishiga sabab bo'lishi mumkin. Kriptovalyutalar, masalan, Bitcoin va Ethereum, o'zining o'rnini topishi mumkin, lekin ular hali to'liq xalqaro valyuta tizimiga integratsiya qilinmagan. Kriptovalyutalar, masalan, Bitcoin, Ethereum, va boshqa raqamli pullar, so'nggi yillarda sezilarli ravishda rivojlanib, o'zining o'rnini topdi. Ularning kelajagi ayniqsa markazlashtirilmagan (decentralized) moliyaviy tizimlarning o'sishi bilan bog'liq. Kriptovalyutalar ko'plab davlatlar tomonidan sinovdan o'tkazilmoqda, ba'zilari esa ular bilan savdo qilishni rasmiylashtirishga urinmoqda. Shuningdek, Markaziy Banklar tomonidan chiqariladigan raqamli valyutalar (CBDC – Central Bank Digital Currencies) ham tez sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Misol uchun, Xitoy xalqaro savdoda yengillik yaratish uchun o'zining raqamli yuani (digital yuan)ni sinab ko'rmoqda, va bu raqamli valuta boshqa davlatlar uchun yangi imkoniyatlar yaratishi mumkin. **Prognoz:** Kriptovalyutalar va CBDC'lar kelajakda xalqaro savdo va

investitsiyalarni yanada osonlashtirishi mumkin, ayniqsa, transchegaraviy to'lovlar tizimini yanada arzonlashtirib, tezlashtiradi. Hozirgi kunda AQSh dollari jahon iqtisodiyotida dominant valyutadir, ammo uning ulushi sekin-asta kamayib borishi mumkin. Xitoyning yevro va boshqa rivojlanayotgan iqtisodiyotlar bilan o'zaro savdo qilishda o'z milliy valyutalarini ishlatishga bo'lgan intilishi, dollarning o'rnini egallash uchun raqobatni kuchaytirishi mumkin. 2023-yilga kelib, Xitoyning yevroga nisbatan valyuta kurslari kuchayib, Xitoyning xalqaro savdodagi o'rnini yanada mustahkamlandi. Yevro va boshqa milliy valyutalar ham global savdoda ko'proq ishlatilishi mumkin. **Prognoz:** Yevro va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarning valyutalari xalqaro savdoda dollarni o'zgartirishi mumkin. Yevro va AQSh dollarining o'rnini o'rtasida raqobat kuchayishi mumkin.

Xulosa Xalqaro valyutalar va ularning jahon iqtisodiyotidagi ahamiyati yanada o'sib bormoqda. Ular nafaqat xalqaro savdo, balki global iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Xalqaro valyutalar bozorining xususiyatlari, kurslar o'zgarishi va markaziy banklar siyosatlarini jahon iqtisodiyotiga ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, global moliya tizimi va valyuta kurslarini boshqarish bo'yicha yangi yondashuvlar kiritish, bu sohada yanada barqarorlik va rivojlanishni ta'minlashi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati

1. International Monetary Fund (IMF), *World Economic Outlook*, 2023.
2. Bank for International Settlements (BIS), *Triennial Central Bank Survey of Foreign Exchange and Derivatives Market Activity*, 2023.
3. Krugman, P. R., & Obstfeld, M. (2017). *International Economics: Theory and Policy* (10th ed.). Pearson Education.
4. Rogoff, K. (2017). *The Curse of Cash*. Princeton University Press.
5. Mankiw, N. G. (2021). *Principles of Economics* (9th ed.). Cengage Learning.
6. Eichengreen, B. (2019). *Globalizing Capital: A History of the International Monetary System* (3rd ed.). Princeton University Press.